

Iets meer over den Oorsprong van « Bakkelein »

door A. CARNOY.

Bakkelein

Te Leuven, heet het plein, nu officieel „Aardappelmarkt” genoemd, in de volkstaal de *Bakelân*. Daar *â* in 't Leuvensch dialect voor ned. *ei* (= germ. *ai*) staat, kunnen wij den naam herstellen als *Bakkelein*. Trouwens schreef men *Bakeleinen* in 1370 (1) en het bleef zoo tot 1453, waarop men *Bakalaine* (1) aantreft, die zeer waarschijnlijk een Romaansche vorm is, welke men, wel is waar, reeds in 1304 vindt in de samenstelling *Bakeleines strata*.

De naam heeft een tergend geheimzinnig uitzicht en gaf daarom ook tot vele etymologieën aanleiding.

De meeste onder die pogingen lijdten aan een gemeenschappelijk tekort. Zij steunen op de Leuvensche *Bakelein* alleen en ignoreeren heelemaal het bestaan van dien naam in vele andere plaatsen en ook in familienamen.

Er was b. v. te Tienen in 1404 een *Bakeleyne* (1) waar de Hoegaardenstraat nu ligt en buitendien, wat van het grootste belang is voor de verklaring van den naam, zijn er in het Waalsche land zeer veel *Baclaine* of *Bakelaine* te vin-

(1) Vormen ontleend aan het artikel van E. DEWOLFS, *Nog over de Etymologie van Bakkelein en Velp* in *Feestbundel Van de Wijer*, I, 473 sqq.

den, b. v. te Autre-Église, Bierges, Bomal, Longueville, Neerheylissem, Opprebais, Orp. Al deze plaatsen door DEWOLFS aangehaald liggen in Waalsch Brabant, maar ten onrechte trekt de schrijver het gevolg, dat de benaming uitsluitend Brabantsch is. Wij hebben namelijk ook een *Baclain* gevonden in Mont-le-Ban (Luxemburg), maar het is nochtans waar, dat bijna al de voorbeelden van Brabantschen oorsprong zijn.

Deze verspreiding, waarbij de Nederlandsche plaatsnamen niet zeer talrijk zijn en alleen voorkomt in steden dicht bij de taalgrens gelegen, is niet al te gunstig voor diegenen, die in *Bakelein* een Nederlandsche formatie willen vinden, wat nochtans totnogtoe het geval was bij al de etymologen die zich met het geval hebben bezig gehouden.

Welke zijn nu de voorgestelde verklaringen?

De oudste, die van VAN EVEN, is dat *Bakelein* voor Duitsch *Bächlein* staat, daar de *Leibeek* juist onder de Leuvensche *Bakelein* vloeit. Klaarblijkelijk is die etymologie het bespreken niet waard.

Meer geleerd en in 't geheel niet onwetenschappelijk is de etymologie van ons medelid Dr. L. GOEMANS, die *leine* gelijkstelt met een woord *leyne*, bij KILIAEN te vinden met de vertaling : „fulcrum, podium, sepimentum”, aldus een „haag”. *Bakke* zou het Mid. ned. *backe*, „zwijn” zijn.

Een *bakkelein* zou aldus een „schutting voor varkens” zijn. Deze beteekenis is niet onmogelijk, maar niet zeer gewoon in de toponymie (in Wallonië heeft men *Porcheresse* en *Vresse* [afl. van het lat. *verres*, „zwijn”]). Buitendien is *lein* bijna onbekend. Men veronderstelt dat het een deverbatief is van o. h. d. (*h*)*leinen* „stutten”. Wat *bakke* betreft, het woord is verwant met eng. *bacon* „spek” en werd bijna uitsluitend voor het vleesch van de zwijnen gebruikt en bijna nooit voor de dieren zelf.

Onlangs kwam DEWOLFS voor den dag (*Festb. Van*

de Wijer, I, 478) met een verklaring, die een interessant nieuw element in het vraagstuk brengt. Het eerste gedeelte van de samenstelling zou niet *bakke* zijn, maar *bakel*, dat hij daadwerkelijk in zekere toponiemen vindt zooals *Bakeloert* (in 1627 te Temsche), *Bakelerot* (in 1134) te Belle (Dep. Nord), *Becklingen* (in Duitschland). Hij is van meening dat het een vernederlandsching geldt van lat. *baculum* „stok”. Voor de rest neemt hij de verklaring van GOEMANS aan, wat *lein* betreft. Hij vertaalt aldus **bakkel-lein* door „paalwerk”.

Wij denken, echter, dat het begin van de wijsheid alhier juist het verwerpen is van alle etymologie, niet alleen die aan het dubieus en verdacht woord *lein* belang hecht, maar in 't algemeen het klaarblijkelijk Romaansch karakter van *Baklein* miskent, te gelijk door den vorm en de verspreiding van de benaming bewezen. Nooit zou een Frankisch *bakel-lein* een Romaansch *Baclain* gegeven hebben, door de tweeklank *ai* (waaruit Ned. *ei*) door *a* in 't Waalsch tegenwoordigd wordt (zie nl. *geit* : waalsch *gade*). Integendeel is ned. *-ein* juist wat regelmatig den Romaanschen uitgang : *-ain* vervangt.

Maar mag men een Romaansch woord *bacle* voor lat. *baculum* verwachten? Op het eerste gezicht is dat natuurlijk onmogelijk : *baculum* zou *bail* geven en heeft het gegeven. Het is nl. de oorsprong van pic. *bail*, *baille*, „schutting, ba-reel” en bovenal van het verkleinwoord : *baillleul* in *Baillleul*, *Belæil*, enz., waarnaast de Nederlandsche vorm *Belle* bestaat (*Belle* (Nord), *Denderbelle*, *Schellebelle*, enz.), die rechtstreeks uit *baculus* voortkomt.

Indien deze vormen bewijzen dat *Baclaine* niet normaal uit *baculum* kan afgeleid worden, laten zij ons nochtans zien dat *baculum* een toponymisch woord is en dat het zich, uit de beteekenis „stok” ontwikkeld heeft tot „paalwerk, omheining”. In ons artikel, in de *Med. v. de Top.*

Vereeniging (XV, 289 sqq.) verschenen, hebben wij aangetoond hoe talrijk de woorden waren die juist die beteekenis hebben en hoe dikwijls zij uit woorden voor „schutting, haag, stok” afgeleid zijn.

In dit geval zou een Latijnsch prototype **baculana* formeel en semantisch zeer aannemelijk zijn, en dat met de beteekenis „omheining, weide door hagen omgeven, enz.”, iets in denzelfden aard als *Bruul*, *Brogel* (uit Kelt. *brogilo-*) of *Hamme* (uit *hemmen* „weehouden”).

Er waren namelijk naast de breede gemeentelijke weiden, zekere „reserves” of kralen, waar 's avonds het vee vergaderd werd. Het bestaan van zoo 'n kraal bij de groote weiden van Dijle en Leibeek te Leuven en bij deze van de Geet te Tienen zou zeer normaal zijn.

Maar hoe de fonetische moeilijkheid opgelost?

Alles hangt af van de groep medeklinkers : *cl*, die normaal in 't Fransch gemouilleerd wordt tot *ill*. Dit, echter, is niet toepasselijk indien men met een dubbele *k* te doen heeft. Groep *cc* wordt als een sterke *k* behouden. Dus, indien in 't Gallo-Romeinsch een vorm bestond met dubbele *c*, kan de fonetische ontwikkeling tot *Baclaine* leiden. Nu, zoo iets is bewezen en is juist het nieuw element dat wij in de bespreking willen brengen. Vormen met dubbele *c* hebben daadwerkelijk bestaan.

WALDE in zijn *Etym. Wörterb. der Lat. Spr.* s. v. *baculum* toont aan, dat het Latijnsch woord uit **baktlom* voortkomt en eigenlijk *bacclum* zou moeten zijn, maar het Latijn heeft hier de *cc+l* herleid tot *cul*. Het zou zeer natuurlijk zijn dat in 't Volkslatijn, dialectale vormen met *cc* zouden bewaard geworden zijn. Het is namelijk bekend dat vele vormen met dubbele *tenues* in zwang waren in de taal van het volk (*cuppa* : *cūpa*, *bacca* : *baca*, *sappus* : *sapus* en zoo meer).

Maar er is meer; het woord *bachelier* getuigt van het

bestaan in het Gallo-Romeinsch van **baccalarius* en het Iersch woord *bachlach* „schaapherder, eig. houder van een herderstaf”, is een ontleening aan een Gallo-Romeinsch : **baccalaces* afgeleid van **buccalos* voor *baculum*.

Buitendien is de oorspronkelijke beteekenis van *bachelier* hier zeer leerrijk voor ons vraagstuk.

Langs verschillende wegen zijn GAMILLSCHEGG in zijn *Etym. Wört. d. franz. Spr.*, s. v. *bachelier* en wij zelf in *Mod. Lang. Notes* 32, 392 tot de gevolgtrekking geraakt dat een *bachelier* oorspronkelijk de „eigenaar” was van een „klein eigendom”.

GAMILLSCHEGG denkt dat die beteekenis hieruit voortspriet, dat dergelijke mensch als de „eigenaar van een schaapstal” doorging. Het zou veel waarschijnlijker zijn en meer in overeenkomst met de toponymische gebruiken, een *baccale* te beschouwen als een „omheining” met een „schutting” voorzien, bestaande uit **baccala* d. w. z. *bacula*.

Hieruit zou zeer normaal een afleiding **baccalana* voortspuiten : „landelijk goed, bestaande uit een omheining voor vee”. Te Longueville is tot op onzen dag, *le Baclaine* een klein heerengoed.

Het zou natuurlijk een plaatselijke formatie zijn die in Brabant en in zekere maat in 't Walenland, een konkurrent werd van *baculum*, *bacula*, waaruit *bail*, *baïlle*, *bailleul* ontstonden, die meer rechtstreeks uit het ongerept Latijnsch woord *baculum* voortkwamen, buiten alle dialectale of Gallische invloeden.

De phonetica toont aan dat **baccalana* eerst bij het begin der middeleeuwen door de Nederlandsch-sprekende Brabanders werd ontleend, daar de vorm *bakkeleine* veronderstelt dat **baccalana* zich in Wallonië reeds had ontwikkeld tot *baclaine*, met uitgang *-aine*. Anders zou men *bakklaan* gezegd hebben zooals *Viane*, *Coquiane*, enz. en niet *bakkeleine* zooals in *plein* voor *plaine* (= *plana*).

Nawoord. — Terloops werd in deze mededeeling op het Fransch woord *bachelier* gezinspeeld. De ontwikkeling van zijn beteekenis is zeer curieus. Van deze van „eigenaar van een klein landgoed” (een „clos”), nam het die aan van „jonge ridder” en dus „ongehuwde jongeling”, zooals in 't Engelsch : *bachelor*. In de scholen en universiteiten werd de benaming gebruikt voor lagere gegraueerden, als vergelijking met een jongen ridder onder andere ridders. Zoo werd het naamwoord een titel dat als een belooning werd verleend te gelijk met een kroon van laurieren en daarom werd, door fantastische en ironische schooletymologie, in *baccalaureaat* op de bladeren van de lauriertakken en op de laurierbessen (*bacca*) gezinspeeld, die de kroon versierden.
